

П.Г. НЕБОТОВ, директор Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки

В.І. НОВОДЕРЕЖКІН, заступник директора з наукової роботи Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки

П.Г. НЕБОТОВ, директор Государственного научно-исследовательского института информатизации и моделирования экономики.

В.И. НОВОДЕРЕЖКИН, заместитель директора по научной работе Государственного научно-исследовательского института информатизации и моделирования экономики

P. NEBOTOV, Director of State Research Institute of Information and Modeling of Economy

V. NOVODEREZHKIN, Associate director in science of State Research Institute of Information and Modeling of Economy

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ У СВІТЛІ ПОТЕНЦІЙНИХ ЗМІН СКЛАДУ ЄС

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ УКРАИНЫ В СВЕТЕ ПОТЕНЦИАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ СОСТАВА ЕС

PROSPECTS OF UKRAINE FOREIGN TRADE IN THE LIGHT OF POTENTIAL CHANGES OF THE EU

У статті розглянуто потенційні загрози і переваги Брекзиту для зовнішньої торгівлі України. Проаналізовано структуру і динаміку зовнішньоторговельних відносин між Великобританією та ЄС. Встановлено, що значного впливу на розвиток зовнішньоекономічних відносин України внаслідок Брекзиту очікувати не варто, оскільки в зовнішньоторговельному обороті України частка Великобританії залишається невеликою, а в структурі торгівлі переважають чорні метали та мінеральні ресурси, щодо яких митні бар'єри були здебільшого відсутні ще до лібералізації в рамках Угоди про асоціацію. На основі використання економіко-математичного моделювання в системі GTAP розраховано вплив можливих змін режиму торгівлі між Великобританією та ЄС на динаміку основних макроекономічних показників України. Встановлено, що трансформація торговельного режиму за наведеним сценарієм матиме незначний вплив не лише на зовнішньоекономічні зв'язки, а й економіку України в цілому. Зокрема, ВВП зросте на 0,04% або близько 70 млн. доларів. Для Великобританії та ЄС зміни ВВП також будуть незначними – 0,29% для Британії та – 0,06% – для ЄС. Прогнозується зменшення обсягів надання транспортних та фінансових послуг в Україні на 0,03 і 0,02%, переважно через падіння їх експорту на 0,06 і 0,16% відповідно. Зміни в умовах торгівлі між Великобританією та рештою країн ЄС призведуть до перенасичення внутрішнього попиту останніх, внаслідок чого внутрішні ціни на продукцію в ЄС-27 знизяться за всіма групами товарів і послуг. В цілому,

експорт з України до країн ЄС може знизиться на 0,14%, а імпорт – зрости на 0,10%. Динаміка сфери послуг Великобританії визначатиметься падінням як внутрішнього, так і зовнішнього попиту на них. В країні внаслідок дії цих факторів надання фінансових послуг скоротиться на 0,10% (їх експорт – на 0,29%), транспортних – на 0,05% (експорт – на 0,15%). В країнах ЄС–27 спостерігатиметься зворотна тенденція – зростання попиту на зазначені послуги серед галузей переробної промисловості у поєднанні з нарощуванням експорту цих послуг за всіма регіонами світу. Разом з цим обсяги надання транспортних та фінансових послуг в ЄС–27 зростуть на 0,04%. Задля уникнення можливих негативних наслідків виходу Великобританії з ЄС для зовнішнього сектору вітчизняної економіки доцільним вбачається укладання двосторонньої угоди про вільну торгівлю між Україною та Великобританією.

Ключові слова: зовнішня торгівля, дезінтеграція, економічне моделювання, ГТАР, Brexit.

В статье рассмотрены потенциальные угрозы и преимущества Брекзита для внешней торговли Украины. Проанализированы структура и динамика внешнеторговых отношений между Великобританией и ЕС. Установлено, что значительное влияние на развитие внешнеэкономических отношений Украины вследствие Брекзита ожидать не стоит, поскольку во внешнеторговом обороте Украины доля Великобритании остается небольшой, а в структуре торговли преобладают черные металлы и минеральные ресурсы, по которым таможенные барьеры отсутствовали еще до либерализации в рамках Соглашения об ассоциации. На основе использования экономико-математического моделирования в системе ГТАР рассчитано влияние возможных изменений режима торговли между Великобританией и ЕС на динамику основных макроэкономических показателей Украины. Установлено, что влияние торгового режима по приведенному сценарию будет незначительным не только на внешнеэкономические связи, но и экономику Украины в целом. В частности, ВВП вырастет на 0,04% или около 70 млн. долларов. Для Великобритании и ЕС изменения ВВП также будут незначительными – 0,29% для Великобритании и – 0,06% – для ЕС. Прогнозируется уменьшение объемов предоставления транспортных и финансовых услуг в Украине на 0,03 и 0,02%, преимущественно из-за падения их экспорта на 0,06 и 0,16% соответственно. Изменения в условиях торговли между Великобританией и остальными странами ЕС приведут к перенасыщению внутреннего спроса последних, в результате чего внутренние цены на продукцию в ЕС–27 снизятся по всем группам товаров и услуг. В целом, экспорт из Украины в страны ЕС может снизиться на 0,14%, а импорт вырасти на 0,10%. Динамика сферы услуг Великобритании будет определяться падением как внутреннего, так и внешнего спроса на них. В стране в результате действия этих факторов предоставления финансовых услуг сократится на 0,10% (их экспорт – на 0,29%), транспортных – на 0,05% (экспорт – на 0,15%). В странах ЕС–27 будет наблюдаться обратная тенденция – рост спроса на данные услуги среди отраслей перерабатывающей промышленности в сочетании с наращиванием экспорта этих услуг по всем регионам мира. Вместе с этим объемы предоставления транспортных и финансовых услуг в ЕС–27 вырастут на 0,04%. Во избежание возможных негативных последствий выхода Великобритании из ЕС для внешнего сектора отечественной

экономики целесообразным видится заключения двустороннего соглашения о свободной торговле между Украиной и Великобританией.

Ключевые слова: внешняя торговля, дезинтеграция, экономическое моделирование, GTAP, Brexit.

The article deals with potential threats and benefits of Brexit for Ukraine's foreign trade. The structure and dynamics of trade relations between the UK and the EU had collaborated. It was established that a significant impact on the development of foreign economic relations of Ukraine due Brexit should not be expected, because Ukraine's foreign trade remains small proportion of the UK, and the structure of trade is dominated by ferrous metals and mineral resources for which tariff barriers were largely absent before liberalization under the Association Agreement. On the basis of economic and mathematical modeling system GTAP was calculated the impact of possible changes in the trade regime between the UK and the EU on the dynamics of key macroeconomic indicators Ukraine. It was established that the transformation of the trade regime for the scenario will have little impact not only on foreign economic relations, but also the economy of Ukraine as a whole. In particular, GDP will grow by 0.04% or about \$70 million. For UK and EU GDP changes will be insignificant – 0.29% for Britain and –0.06% – for the EU. Projected reduction in the provision of transport and financial services in Ukraine may decrease by 0.03 and 0.02%, mainly due to the drop of exports by 0.06 and 0.16% respectively. Changes in the terms of trade between Britain and the rest of the EU will lead to a glut of recent domestic demand, resulting in domestic product prices in the EU27 decreased in all groups of goods and services. Overall, exports from Ukraine to the EU could drop by 0.14%, and imports – increase by 0.10%. Dynamics UK service determined the fall of both domestic and external demand. In the country as a result of these factors, financial services decrease by 0.10% (their exports – 0.29%), transport – by 0.05% (exports – 0.15%). In the EU–27 observed an inverse trend – growth in demand for these services among manufacturing industries, combined with increased exports of services in all regions of the world. At the same time volume rendering transport and financial services in the EU–27 will increase by 0.04%. In order to avoid possible negative consequences of the release of UK EU external sector of the national economy expedient conclusion of a bilateral free trade agreement between Ukraine and Great Britain.

Key words: foreign trade, disintegration, economic modeling, GTAP, Brexit.

Постановка проблеми. За підсумками 2015 р. на країни ЄС припадало 37,5% зовнішньоторговельного обороту України, зокрема на Британію – 1,2% [1]. Потенційний вихід Великобританії з Європейського Союзу за наслідками референдуму, який відбувся 23 червня 2016 року, означає вихід з єдиного спільного ринку товарів, послуг, капіталів і робочої сили ЄС. Ця подія матиме неминучі наслідки не лише для 28 країн ЄС, але і для всього євразійського регіону і світу в цілому. Відтак трансформація режиму зовнішньоекономічної діяльності та переорієнтація міжнародних потоків товарів і по-

слуг внаслідок виходу Британії з ЄС можуть призвести до істотних змін в ринковій рівновазі й на основних ринках збуту вітчизняної продукції, що неминуче вплине на динаміку розвитку вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження імовірних наслідків для зовнішньої торгівлі України від виходу Великобританії з ЄС ще не набули поширення у вітчизняній науковій літературі. Це пояснюється відсутністю наразі конкретних умов, на яких відбуватиметься даний вихід, що більшою мірою обумовлює необхідність висувати гіпотези, ніж працюва-

ти з фактологічним матеріалом. Водночас проблемам розвитку зовнішньоекономічних відносин між Україною та ЄС присвячено низку публікацій у фахових виданнях, зокрема В.Г. Андрійчука [2], Т.О. Рибаківної [3], К.В. Шиманської [4], А.Ю. Сібекиної [5], Н.О. Ільєнка [6] та ін.

Метою статті є визначення та оцінка впливу на зовнішньоекономічні зв'язки України внаслідок трансформації зовнішньоторговельного режиму між Великобританією та ЄС в умовах реалізації політики Brexit.

Виклад основного матеріалу. Впродовж 2010–2015 рр. в торгівлі Британії з ЄС спостерігалось дворазове зростання негативного сальдо торгівлі товарами – з 42,8 до 85,3 млрд. фунтів. Експорт скоротився на 6% – з 141,9 до 133,4 млрд. фунтів, імпорт зріс на 18,4% – з 184,7 до 218,7 млрд. Для Великобританії інші країни ЄС стабільно залишаються ключовими партнерами у зовнішньоекономічних зв'язках, зокрема торгівлі товарами і послугами. На них припадає майже половина загального експорту та імпорту товарів Сполученого Королівства (табл. 1).

В товарній структурі експорту Великобританії до країн ЄС переважає високотехнологічна наукоємна продукція з високим рівнем доданої вартості, зокрема машини і механічне обладнання (11,08%), засоби наземного транспорту (10,94%), фармацевтична продукція (7,48%). Водночас, значною є і частка сировинної продукції – нафти і нафтопродуктів (11,76%), значне падіння цін на яку в 2014–2015 рр. призвело до падіння вартісних обсягів загального експорту Сполученого Королівства в ЄС. В імпорті з країн ЄС характерним є переважання тих самих товарних груп, що й в експорті. Це свідчить

про значну роль внутрішньогалузевої торгівлі між партнерами, а отже, й про високий рівень інтеграції економіки Сполученого Королівства з економіками інших країн ЄС.

Значну роль в зовнішньоторговельному обороті Великобританії відіграє також експорт послуг, що становить 22,4% всіх експортних операцій з країнами ЄС. Основну частку в загальному експорті послуг станом на 2015 р. склали ділові послуги (26,7%), фінансові послуги (24,3%), туристичні послуги (12,3%), а також транспортні послуги (11,8%). В імпорті переважають туристичні послуги (30,3%), ділові послуги (27,9%) та транспортні послуги (16,7%).

Проте позитивне сальдо торгівлі послугами Великобританії з іншими країнами ЄС не перекидає негативного сальдо в торгівлі товарами, тому загальне сальдо залишається від'ємним (рис. 1).

Зважаючи на викладене, вихід Великобританії з Євросоюзу має привести до трансформації торговельного режиму між ними, навіть за умов укладання угоди про вільну торгівлю. Можливе виключення Великобританії зі спільних проектів в рамках єдиної сільськогосподарської політики ЄС обумовить необхідність встановлення між ними певних бар'єрів у торгівлі сільськогосподарською продукцією за зразком ЗВТ між країнами ЄС та Європейською асоціацією вільної торгівлі (Швейцарія, Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн). Разом з цим, вихід Британії з ЄС для України означатиме скасування умов двосторонньої вільної торгівлі між країнами в рамках Угоди про асоціацію. Треба підкреслити, що нами розглядається «м'який» сценарій, який, крім наведених вище гіпотез, також передбачає, що Брита-

Таблиця 1. Динаміка зовнішньої торгівлі Великобританії товарами з країнами ЄС у 2010–2015 рр., млн. фунтів стерлінгів

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Експорт до ЄС	141 931	158 293	149 986	150 423	146 666	133 365
Темп приросту, % до поперед. року	–	11,5	–5,2	0,3	–2,5	–9,1
Імпорт з ЄС	184 726	201 599	206 914	217 101	221 360	218 667
Темп приросту, % до поперед. року	–	9,1	2,6	4,9	2,0	–1,2
Сальдо торгівлі з ЄС	–42 795	–43 306	–56 928	–66 678	–74 694	–85 302
Загальний експорт	271806	318693	303154	350235	310528	304909
Частка ЄС в заг. експорті, %	52,2	49,7	49,5	42,9	47,2	43,7
Загальний імпорт	380581	421698	441921	421293	420610	410925
Частка ЄС в заг. імпорті, %	48,5	47,8	46,8	51,6	52,6	53,2

Укладено авторами. Джерело: [7]

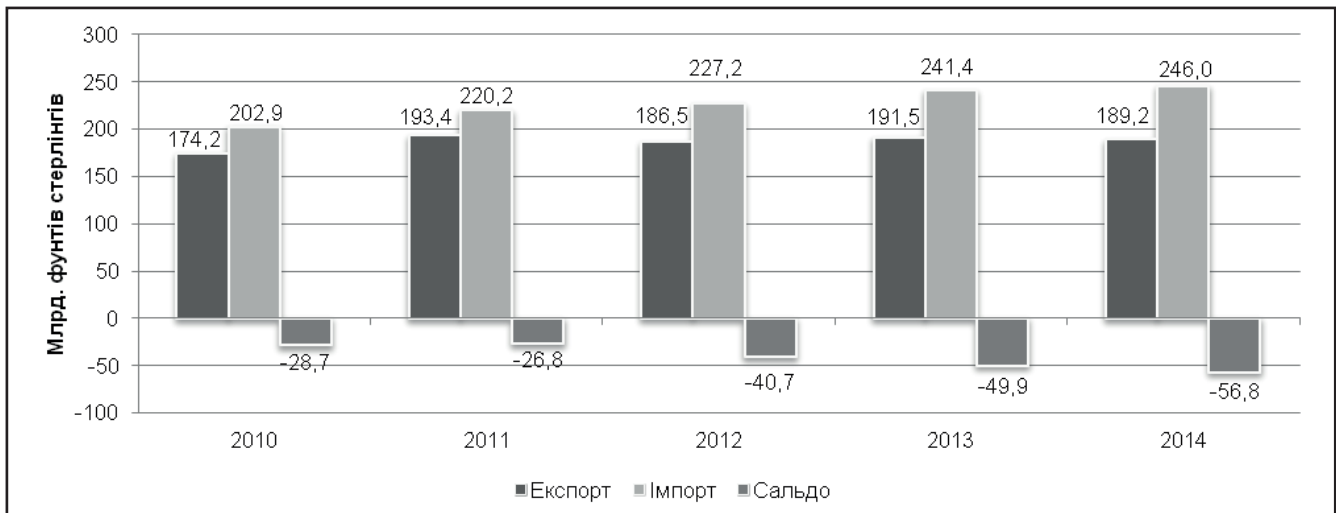

Рисунок 1. Динаміка зовнішньої торгівлі Великобританії товарами і послугами з країнами ЄС в 2010–2014 рр., млрд. фунтів стерлінгів

Укладено авторами. Джерела: [7; 8]

нія після виходу з ЄС у стислі терміни встановить новий формат відносин з СОТ, а обмеження в її міграційній політиці не матимуть суттєвого впливу на соціально-економічний розвиток в регіоні.

За таким сценарієм значного впливу на розвиток зовнішньоекономічних відносин України внаслідок передбачуваних змін очікувати не варто. По-перше, хоча 49,2% зовнішньоторговельного обороту Великобританії і становлять решта країн ЄС, проте двостороння торгівля між ними припадає в основному на високотехнологічну промислову продукцію та мінеральні ресурси, вся сільгосппродукція (за кодами HS 01–24) складає всього 7,8% їх товарообороту. По-друге, в зовнішньоторговельному обороті України частка Великобританії залишається невеликою, а в структурі торгівлі переважають чорні метали та мінеральні ресурси,

щодо яких митні бар'єри були здебільшого відсутні ще до лібералізації в рамках Угоди про асоціацію.

Розрахунки здійснені в системі GTAP показують, що трансформація торговельного режиму за вищенаведеним сценарієм матиме незначний вплив не лише на зовнішньоекономічні зв'язки, а й економіку України в цілому. Зокрема, ВВП зросте на 0,04% або близько 70 млн. дол. США. Для самих Великобританії та ЄС зміни ВВП також будуть незначними – 0,29% для Британії та –0,06% для ЄС (табл. 2).

На динаміку вітчизняного ВВП може позитивно вплинути незначне зростання експорту виробництва сільгосппродукції, в першу чергу, рослинних жирів (0,23%), продукції тваринного походження (0,14%) та цукру (0,11%). Обсяги виробництва за цими товарними групами мають потенціал до

Таблиця 2. Динаміка ВВП країн світу за результатами моделювання змін в умовах міжнародної торгівлі при виході Великобританії з ЄС

Країни та регіони світу	Зміна реального ВВП, %
Україна	0,0436
Великобританія	0,2870
Країни ЄС–27	–0,0648
США	0,0075
Швейцарія	0,0029
Китай	–0,0019
Індія	0,0199
Росія	0,0075
Інші країни світу	0,0245

Джерело: власні розрахунки авторського колективу.

зростання внаслідок можливої заміни експортерів за ознакою «ціна–якість» для задоволення попиту Великобританії в сільгосппродукції аналогічної якості за більш низькими цінами.

Щодо сфери послуг, в Україні очікується зростання будівельних робіт на 0,22%, в першу чергу, за рахунок підвищення внутрішнього попиту зі сторони підприємницького сектору в галузях, виробництво в яких зростатиме (жири та олії, продукти тваринного походження, цукор). Обсяги надання транспортних та фінансових послуг в Україні зменшаться на 0,03 і 0,02%, переважно через падіння їх експорту на 0,06 і 0,16% відповідно. Натомість за всіма товарними групами промислової продукції матиме місце незначне зменшення обсягів вітчизняного виробництва, насамперед виробів з ме-

талів (-0,15%), чорних металів (-0,13%) та електричних машин і обладнання (-0,13%). Це пов'язано з тим, що зміни в умовах торгівлі між Великобританією та рештою країн ЄС призведуть до перенасичення внутрішнього попиту останніх, внаслідок чого внутрішні ціни на продукцію в ЄС-27 знизяться за всіма групами товарів і послуг.

У Великобританії та Україні встановлення нової ринкової рівноваги призведе до зростання рівня цін за більшістю секторів економіки (табл. 3). В цілому, експорт знизиться на 0,14% (49,1 млн. дол. США), а імпорт зросте на 0,10% (36,6 млн.).

Як наслідок, цінова конкурентоспроможність товарів і послуг країн ЄС-27 порівняно з вітчизняною продукцією зросте, що призведе до зменшення обсягів сукупного українського експорту та зростання ім-

Таблиця 2. Динаміка ВВП країн світу за результатами моделювання змін в умовах міжнародної торгівлі при виході Великобританії з ЄС

Групи товарів/послуг	Україна	Великобританія	ЄС-27
Зернові культури	0,049	0,829	-0,277
Фрукти, овочі, горіхи	0,055	0,926	-0,328
Жири і олії	0,050	1,374	-0,120
Продукція тваринного походження	0,046	1,304	-0,110
Молоко та молочна продукція	0,038	1,486	-0,083
Цукор	0,026	0,202	-0,068
Риба	0,061	-0,275	-0,150
Готові харчові продукти	0,030	0,742	-0,051
Безалкогольні напої і тютюн	0,032	0,534	-0,049
Інша сільгосппродукція	0,034	0,341	-0,206
Вугілля	-0,015	-0,015	-0,014
Нафта і природний газ	0,010	0,012	-0,009
Інші мінеральні ресурси	0,022	0,045	-0,045
Текстиль	0,013	0,066	-0,053
Одяг	0,011	0,071	-0,051
Вироби зі шкіри	0,011	0,278	-0,042
Деревина і папір	0,008	0,061	-0,059
Хімічна продукція	0,011	0,062	-0,046
Метали	0,016	0,029	-0,046
Вироби з металів	0,017	0,043	-0,053
Транспортні засоби	0,013	0,037	-0,048
Електричні машини й обладнання	0,013	0,042	-0,052
Інша промислова продукція	0,016	0,046	-0,055
Електроенергія	0,028	0,048	-0,049
Фінансові послуги	0,036	0,070	-0,061
Транспортні та телекомунікаційні послуги	0,026	0,057	-0,045
Будівництво	0,022	0,064	-0,062
Інші послуги	0,035	0,103	-0,062

Джерело: власні розрахунки авторського колективу.

порту. В цілому, експорт знизиться на 0,14% (49,1 млн. дол. США), а імпорт зросте на 0,10% (36,6 млн.). Падіння вітчизняного експорту відбуватиметься насамперед за рахунок таких товарних груп як вироби з металу (-0,22%), електричні машини і обладнання (-0,22%), предмети одягу (-0,21%) та інша промислова продукція (-0,21%). Натомість зросте експорт продукції тваринного походження (2,05%) та цукру (1,67%). Імпорт в Україну зросте здебільшого за рахунок таких товарних груп, як зернові (0,63%), молоко і молочна продукція (0,24%), продукція тваринного походження (0,16%), фрукти та овочі (0,16%). В цілому, негативне сальдо зовнішньої торгівлі України збільшиться на 85,7 млн. дол. США. Варто зауважити, що всі зазначені зміни для вітчизняної економіки будуть хоча і негативними, але незначними.

Динаміка сфери послуг Великобританії визначатиметься падінням як внутрішнього (пов'язаного зі скороченням виробництва за низкою галузей), так і зовнішнього (через зростання внутрішніх цін) попиту на них. Надання фінансових послуг в країні внаслідок дії цих факторів скоротиться на 0,10% (їх експорт – на 0,29%), транспортних – на 0,05% (експорт – на 0,15%). В країнах ЄС-27 спостерігатиметься зворотна тенденція – зростання попиту на зазначені послуги серед галузей переробної промисловості у поєднанні з нарощуванням експорту цих послуг за всіма регіонами світу. Як наслідок, обсяги надання транспортних та фінансових послуг в ЄС-27 зростуть на 0,04%. Експорт транспортних послуг зросте на 0,11%, фінансових – на 0,19%. Проте, внутрішній попит на будівельні послуги в ЄС-27 зазнає скорочення, збільшення їх експорту на 0,16% не дозволить уникнути загального падіння обсягів надання цих послуг на 0,03%.

Висновки. Вихід Великобританії з ЄС матиме незначний вплив на економіку України, певний позитивний вплив очікується в окремих галузях сільського господарства (тваринництво, виробництво рослинних жирів та цукру), які зможуть наростити обсяги виробництва й експорту, у першу чергу, до Великобританії. Натомість такі галузі промисловості, як чорна металургія, виробництво електричних машин і обладнання та легка промисловість відчують посилення цінової конкуренції зі сторони країн ЄС-27, внаслідок

чого обсяги їх вітчизняного виробництва й експорту можуть зменшитися. Якщо не залучати нові сектори світового ринку в зовнішній торгівлі України може відбуватися зростання негативного сальдо внаслідок падіння сукупного експорту й зростання імпорту на європейському векторі.

Уникнення можливих негативних наслідків виходу Великобританії з ЄС для зовнішнього сектору вітчизняної економіки передбачає укладання двосторонньої угоди про вільну торгівлю між Україною та Великобританією для збереження, або навіть посилення, преференційного доступу вітчизняної продукції на британські ринки, який наразі функціонує в рамках Угоди про асоціацію. Також слід дослідити можливість перегляду торговельних положень Угоди про асоціацію за умов виходу Великобританії з ЄС на предмет збільшення рівня відкритості європейських ринків для вітчизняних експортерів. Водночас, необхідно активізувати модернізацію вітчизняного промислового виробництва з метою зростання продуктивності праці та зниження виробничих витрат і кінцевих цін продукції чорної металургії, легкої та важкої промисловості задля підвищення рівня їх цінової конкурентоспроможності в умовах очікуваного падіння цін на відповідну продукцію європейського виробництва.

Список використаних джерел

1. *Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2015 році (уточнені дані) / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.*
2. Андрійчук В.Г. Верифікація наданого Європейським Союзом автономного преференційного торгового режиму та можливості його використання виробничо-експортним потенціалом України / В.Г. Андрійчук // *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право.* – 2015. – № 3. – С. 32–38.
3. Рибаківа Т.О. Сучасний стан торговельно-економічного співробітництва України з Європейським Союзом в процесі євроінтеграції / Т.О. Рибаківа // *Економічний вісник університету.* – 2015. – Вип. 24(1). – С. 92–98.
4. Шиманська К.В. Аналіз зовнішньоторговельного обороту України в контексті

функціонування зони вільної торгівлі з Європейським Союзом / К.В. Шиманська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2016. – № 2. – С. 111–116.

5. Сібекіна А.Ю. Дослідження впливу ЗВТ з Європейським Союзом на суспільно-економічний розвиток країн / А.Ю. Сібекіна // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2015. – № 3. – С. 135–143.

6. Ільєнко Н.О. Створення зони вільної торгівлі України з ЄС – ефективний захист національних економічних інтересів /

Н.О. Ільєнко, Ю.О. Спасенко // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2016. – Т. 22. – № 1. – С. 62–72.

7. Overseas Trade Statistics – Non-EU and EU Trade / HM Revenue and Customs [Electronic Resource]. – Mode of access: https://www.uktradeinfo.com/Statistics/OverseasTradeStatistics/Pages/EU_and_Non-EU_Data.aspx.

8. Trade in goods and services across the UK's international borders / Office for National Statistics [Electronic Resource]. – Mode of access: <https://www.ons.gov.uk/businessindustryandtrade/internationaltrade>.